

BILAN

Postbus 90903
5000 GD Tilburg
t: 0877 876322
f: 013 5360051
e: bilan@fontys.nl
l: www.bilan.nl

Programma van Eisen

Proefsleufonderzoek

Gilze en Rijen (NB), Hengelstraat/Schaapsdijk

Datum: 23/02/2010

Versie: Definitief

LOCATIE	Gilze en Rijen (NB), Hengelstraat/Schaapsdijk
PROJECT	Gilze en Rijen (NB), Hengelstraat/Schaapsdijk

PLAATS BINNEN ARCHEOLOGISCH PROCES
Inventariserend veldonderzoek (IVO): Proefsleufonderzoek

OPSTELLER	Naam, adres, telefoon, e-mail	datum	paraaf
Auteurs	BILAN Mw. M. Kooi Postbus 90903 / 5000 GD Tilburg Tel. 0877-874295 / a.kooi@fontys.nl	27/05/2009	AK
Projectleider (senior archeoloog)	BILAN Dhr. C. Verbeek Postbus 90903 / 5000 GD Tilburg Tel. 0877-876322 / c.verbeek@fontys.nl	23/10/2010	CV
Mede-opstellers	BILAN Dhr. C. Verbeek Postbus 90903 / 5000 GD Tilburg Tel. 0877-876322 / c.verbeek@fontys.nl		

OPDRACHTGEVER	Naam, adres, telefoon, e-mail	datum	paraaf
	Goldewijk Projectontwikkeling B.V. Postbus 320 7000 AH Doetinchem Contactpersoon: dhr. J.C. Floor Tel. 0314-751253 Email: j.floor@goldewijk.nl		

BEVOEGD GEZAG	Naam, adres, telefoon, e-mail	datum	paraaf
Gemeente	Gemeente Gilze en Rijen Postbus 73 5120 AB Rijen Tel. 0161-290200		
Goedkeuring namens Bevoegd Gezag	Regiobureau Breda dhr. G.J.A. Sophie Claudius Prinsenlaan 10 4811 DJ Breda Tel. 076-5294183 Email: gja.sophie@breda.nl		

UITVOEREND BEDRIJF / INSTELLING*	
Naam	
Contactpersoon	
Telefoon / e-mail	

* Vaak is bij het opstellen van een PvE het uitvoerend bedrijf of instelling (nog) niet bekend; bij de melding ex art. 41 Mw is dit echter wel het geval. Op laatstgenoemd moment moet dit onderdeel zijn ingevuld

DATUM ONDERZOEK	
Start	Na accordering van het Programma van Eisen en in overleg met de opdrachtgever
Duur	
BASISGEGEVENS	
Projectnaam	Gilze en Rijen - Gilze(NB), Hengelstraat/Schaapsdijk
Provincie	Noord-Brabant
Gemeente	Gilze en Rijen
Plaats	Gilze
Toponiem	Hengelstraat/Schaapsdijk
Gemeente code	GR
Kaartblad	50E
Hoekcoördinaten	ZW: 124.629/394.449 NW: 124.665/394.521 ZO: 124.739/394.432 NO: 124.741/394.491
Kadaster-nr.	-
CMA/AMK-status	Nvt
CAA-nr.	Nvt
CMA-nr.	Nvt
ARCHIS-monument-nr.	Nvt
ARCHIS-waarnemings-nr.	Nvt.
CIS-code (onderzoeksmeldingsnummer)	
Oppervlakte plan- of onderzoeksgebied	7600 m ²
Huidig grondgebruik	Op het terrein is een tuincentrum aanwezig, gedeeltelijk braakliggend en gedeeltelijk verhard.

PERIODE(N)	COMPLEXTYPE(N)
Vroege prehistorie (paleo/meso/neo)	Onbekend
Late prehistorie (brons/ijzer)	Onbekend
Romeinse tijd	Onbekend
Middeleeuwen (vroeg/laat/NT)	Onbekend

1. Doel en reden van het onderzoek	
Doel	<p>Door middel van proefsleuven dient inzicht verkregen te worden in de aard, het karakter, de omvang, de datering, de gaafheid, de conservering en de relatieve kwaliteit van de archeologische waarden binnen het plangebied.</p> <p>Het eindrapport van het proefsleuven onderzoek dient ter goedkeuring te worden voorgelegd aan de bevoegde overheid en te worden goedgekeurd door de bevoegde overheid alvorens het eindrapport als afgerond kan worden beschouwd. Pas met een goedgekeurd rapport kan de opdrachtgever door naar de volgende stap, het selectiebesluit. Het selectiebesluit wordt genomen door de bevoegde overheid, mede op basis van het selectieadvies van de archeologische aannemer. Afhankelijk van het selectiebesluit kan worden aangevangen met de civieltechnische werkzaamheden of kan de volgende stap in de Archeologische Monumentenzorg worden gezet (afweging behoud in situ of ex situ).</p>
Reden	<p>In de toekomst wil men in het plangebied zeven woningen bouwen. Eventuele archeologische waarden zullen hierbij verstoord worden.</p>
Selectiebesluit (alleen na IVO)	

2. Resultaten van het tot dusver uitgevoerde onderzoek

Administratieve gegevens

Bureauonderzoek	
Uitvoerder	ADC ArcheoProjecten
Uitvoeringsperiode	November 2007
Publicatie	S. Nederpelt en J. Huizer, 2007. <i>Gilze, Hengelstraat/Schaapsdijk (gem. Gilze en Rijen). Een Bureauonderzoek en Inventariserend Veldonderzoek in de vorm van een verkennend booronderzoek.</i> ADC Rapport 1214.
Overig onderzoek	
Uitvoerder	ADC ArcheoProjecten
Uitvoeringsperiode	November 2007
Uitvoeringsmethode	Verkennend booronderzoek.

Bewaarplaats van vondsten en documentatie

Resultaten: landschappelijke en aardwetenschappelijke context	
Huidig grondgebruik; (sub) recente ingrepen en verstoringen	Het plangebied is momenteel bebouwd met een kas en ligt gedeeltelijk braak en gedeeltelijk verhard. Het wordt aan de westzijde begrensd door de Hengelstraat en aan de oostzijde door de Schaapsdijk.
NAP-hoogte maaiveld	Ca. 23,7 m +NAP
Fysiek-landschappelijke, geologische, geomorfologische en bodemkundige kenmerken	<p>Op de geologische kaart ligt het plangebied op de Formatie van Sterkel die is afgedekt met de Formatie van Boxtel.</p> <p>De geomorfologie van het plangebied betreft een dekzandplateau, al dan niet bedekt met oud bouwlanddek. Op de bodemkaart is de bodem in het</p>

	<p>plangebied gekarteerd als hoge zwarte enkeerdgronden.</p> <p>Uit het verkennend booronderzoek bleek dat de bodem in de boringen 3, 4 en 5 vanaf de B-horizont intact is. In boringen 1 en 2 lag de A-horizont direct op de C-horizont. In het plangebied werd geen hoge zwarte enkeerdgrond aangetroffen.</p>
Cultuurlandschappelijke en historisch-geografische kenmerken	<p>De naam Gilze wordt voor het eerst genoemd in 1012-1018 als Gilisa. De herkomst is niet helemaal zeker, het zou een samenstelling kunnen zijn van gil 'scheur' met het suffix-isa 'stromend water'.</p> <p>Volgens het boek "Gilze, duizend jaar 992 -1992" is het dorp nog ouder. De historie van de Gemeente Gilze en Rijen gaat verder terug dan in eerste instantie werd aangenomen.</p> <p>Opgravingen in 2000 en 2001 toonden aan dat zowel in de ijzertijd als in de Merovingische tijd (6^e en 7^e eeuw) al nederzettingen bestonden. Ook zijn skeletten van soldaten uit het Spaanse leger ten tijde van de Tachtigjarige Oorlog opgegraven.</p> <p>Volgens het minuutplan uit 1811 – 1832 bestond het plangebied uit bouwland en was in eigendom van dhr. J. van Gestel en dhr. C. en A. Fielen.</p> <p>Volgens de historische kaart uit 1838 – 1857 bestond het plangebied uit bouwland en weiland.</p> <p>Volgens de Bonnekaart uit 1921 bestond het plangebied uit bouwland met wetting.</p>

Resultaten: perioden en sites	
Regionale archeologische context	<p>Het plangebied heeft op de IKAW een hoge archeologische verwachtingswaarde vanwege de aanwezigheid van hoge zwarte enkeerdgronden.</p> <p>Het plangebied ligt in een regio waar eerder archeologisch bureauonderzoek is uitgevoerd ten behoeve van diverse woningbouwlocaties in de gemeente (onderzoeksmelding 12729).</p> <p>Op circa 300 tot 400 m ten noorden van het plangebied is een archeologisch booronderzoek uitgevoerd (onderzoeksmelding 13473). Sommige delen ervan waren verstoord, voor het overige gedeelte werd een proefsleuvenonderzoek geadviseerd als vervolgonderzoek. Bij dit onderzoek werd keramiek en glas gevonden uit de late Middeleeuwen en Nieuwe tijd (waarnemingsnr. 403897).</p> <p>Op circa 600 m ten noordwesten van het plangebied is een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd. Tijdens dit onderzoek zijn geen aanwijzingen voor archeologisch vindplaatsen aangetroffen. Er werd geen vervolgonderzoek aanbevolen (onderzoeksmelding 14681).</p> <p>Op circa 900 m ten noordwesten van het plangebied is een archeologisch booronderzoek uitgevoerd. Er werden geen archeologische indicatoren</p>

	<p>aangetroffen en de bovenste meter van het plangebied bleek verstoord (onderzoeksmelding 5091).</p> <p>Op circa 700 m ten noordwesten van het plangebied zijn archeologische opgravingen uitgevoerd, waaruit is gebleken dat de geschiedenis van Gilze teruggaat tot in de vroege Middeleeuwen (waarnemingnr. 37832/31264).</p>
Aard en ouderdom van de vindplaats	
Gaafheid en conservering (structuren, sporen, vondsten, paleo-ecologische resten)	<p><u>Gaafheid:</u> De oorspronkelijke natuurlijke bodem is gedeeltelijk of geheel in het antropogeen dek opgenomen waardoor archeologische sporen geheel of gedeeltelijk zijn verdwenen en/of afgetopt. Het proefsleufonderzoek dient enerzijds uit te wijzen of archeologische sporen onder het antropogeen dek aanwezig zijn en anderzijds de gaafheid ervan te bepalen.</p> <p><u>Conservering:</u> Onbekend; onverbrande organische resten worden alleen onder de grondwatertafel verwacht.</p>
Begrenzingsen en oppervlakte van de <u>totale</u> vindplaats (dus ook <u>buiten</u> het plangebied)	Onbekend
Begrenzing en oppervlakte van (het deel van) de vindplaats <u>binnen</u> het plangebied	Onbekend
Archeologische stratigrafie en diepte van vondstlagen	Grondsporen worden op een diepte vanaf 40 tot 60 cm beneden maaiveld verwacht.

Archeologische verwachting op basis van het vooronderzoek	
Structuren en sporen	Nederzettingssporen zoals paalkuilen, afvalkuilen, waterputten, greppels en grachten. Naast nederzettingssporen kunnen ook ontginningsporen en wegen worden aangetroffen.
Artefacten: anorganisch	Te verwachten zijn: aardewerk, natuursteen, metaal, verbrande leem en glas.
Artefacten: organisch	Boven de grondwatertafel wordt alleen verbrand bot en verkoold plantaardig materiaal verwacht. Onverkoelde organische resten kunnen op de diepere niveaus onder de grondwatertafel voorkomen in bijvoorbeeld waterputten of diepe kuilen en greppels.
Paleo-ecologische resten	Pollen, (verkoelde) zaden, hout etc. Onverkoelde organische resten kunnen op de diepere niveaus onder de grondwaterspiegel voorkomen, bijvoorbeeld in waterputten of diepe kuilen en greppels.
Complexiteit	Standaard

3. Vraagstelling	
Onderzoekskader, relatie met NOA, synergie	<p>Het onderzoek past binnen de vraagstellingen zoals die verwoord zijn in de hoofdstukken 17, 18 en 22 van de NOA.</p> <p>Vanwege het inventariserende karakter van een proefsleuvenonderzoek zal het onderzoek er in eerste instantie op gericht zijn om de meest basale informatie te vergaren welke nodig is om uitspraken te kunnen doen omtrent het archeologische potentieel van het terrein en de waardering van eventuele</p>

	<p>vindplaatsen. In dit kader dienen de in het KNA geformuleerde vragen (specificatie VS06) ten aanzien van de waardstelling van de op het terrein aangetroffen archeologie te worden beantwoord. Deze hebben betrekking op de belevingswaarde en de fysieke en de inhoudelijke kwaliteit van de archeologische dataset. Deze waardstelling dient per vindplaats te worden bepaald. In aanvulling hierop dient het onderzoek er tevens op gericht te zijn de volgende vragen te beantwoorden:</p>
Onderzoeksvragen	<p>Wat is de aard, omvang, kwaliteit en verloop van de archeologische sporen en sporenclusters?</p> <p>Wat is de datering van de archeologische vondsten en tot welke vondsttypen of vondstcategorieën behoren zij?</p> <p>Uit welke periode dateren de sporen?</p> <p>Wat is de relatie van de sporen met de omgeving en het oorspronkelijke natuurlijke landschap?</p> <p>Wanneer zijn de archeologische sites als woonplaats in onbruik geraakt?</p> <p>Wanneer is het plangebied in cultuur gebracht en het antropogeen dek gevormd?</p> <p>In hoeverre worden de archeologische waarden bedreigd door de toekomstige bestemming?</p> <p>Indien archeologische waarden worden bedreigd, kunnen dan beheersmaatregelen worden getroffen?</p>
Aanbevelingen	<p>Op basis van het onderzoek dienen uitspraken te worden gedaan over de aanwezigheid van een eventuele vindplaats. Per aangetroffen vindplaats dan wel per periode dient een waardering te worden gemaakt conform KNA 3.1 (VS06). Op basis van de resultaten wordt een aanbeveling gedaan over de behoudenswaardigheid van de vindplaats. Indien de vindplaats behoudenswaardig wordt geacht dient een advies te worden gegeven over de mogelijkheden tot bescherming <i>in</i> of <i>ex situ</i> en de randvoorwaarden die daarbij gelden.</p> <p>Het onderzoek dient ook aanbevelingen te formuleren indien eventuele vindplaatsen zich buiten het onderzoeksgebied lijken voort te zetten.</p>
Beperkingen	

4. Veldwerk	
Strategie	<p>Proefsleufonderzoek conform KNA 3.1.</p> <p>Het gebied rond boring 3, 4 en 5 met een hoge verwachting wordt gewaardeerd met twee proefsleuven van 60 m lang en 4 m breed. Op deze wijze is de dekkingsgraad 10% (voor de geselecteerde helft van het plangebied). Bij aanwezigheid van archeologische waarden dienen 1 of 2 controlesleuven met een totale oppervlakte van 80 m² te worden aangelegd in het 'afgeschreven' gebied.</p> <p>Er wordt in principe één opgravingsvlak aangelegd op een relevant spoorniveau.</p>
Methoden en technieken	<p>Er wordt gegraven met een graafmachine met gladde bak. De bouwvoor en oude akkerlagen worden machinaal laagsgewijs verwijderd tot ca. 20-25 cm boven het beoogde opgravingsvlak. Het 'tussenvlak' wordt systematisch en vlakdekkend belopen met de metaaldetector en afgezocht op aanlegvondsten. Ook bij het verdiepen naar het definitieve opgravingsvlak worden vondsten verzameld. Het definitieve opgravingsvlak wordt ook systematisch en</p>

	<p>vlakdekkend belopen met een metaaldetector voor het opsporen van metalen voorwerpen. Ook de stort uit de opgravingsput en uit gecoupeerde en afgewerkte grondsporen wordt onderzocht met de metaaldetector.</p> <p>Bij de aanleg van het vlak wordt vondstmateriaal per stratigrafische laag, per spoor of – indien het vlakvondsten betreft - in vakken van 5 x 4 meter verzameld. Vondstconcentraties en relevante metaalvondsten worden ingemeten.</p> <p>Het opgravingsvlak wordt waar nodig geschaafd, gefotografeerd, ingekrast en getekend op schaal 1:50. Het vlak wordt gewaterpast en sporen worden gecoupeerd (zie boven).</p> <p>Er dienen foto's gemaakt te worden van de algemene situatie, de vlakken, de profielen, de grondsporen in het vlak en de coupes. Ook dienen belangwekkende en/of kwetsbare vondsten op de plaats van aantreffen gefotografeerd te worden.</p> <p>Van de proefsleuven wordt van het lengteprofiel om de twintig meter (minimaal twee opnames per proefsleuf) een profielsegment van één meter breed volledig gedocumenteerd (tekening, beschrijving en evt. foto) en geïnterpreteerd. Indien zich tussen de profielopnames noemenswaardige veranderingen voordoen moeten deze eveneens worden gedocumenteerd, er wordt dan één volledig lengteprofiel opgenomen te worden. De profielopnames worden tevens ingemeten ten opzichte van NAP en ten opzichte van het lokale meetsysteem. Uitdieping tot circa 0,25 m onder het opgravingsvlak is nodig om de natuurlijke ondergrond in het profiel goed te documenteren.</p> <p>Om de vijf meter dient van het vlak in het midden van elke proefsleuf en het maaiveld de NAP-hoogte worden genomen.</p> <p>Alle archeologische grondsporen worden gedocumenteerd.</p> <p>Vlaktekeningen worden op schaal 1:50 getekend; tevens worden op deze tekeningen de NAP-hoogten van het vlak aangegeven en de locatie van de profieltekening en foto's. Profiel en coupes worden op schaal 1:20 getekend. Op de profieltekening worden de NAP-hoogten gezet en tevens zal de hoogte van het opgravingsvlak aangegeven worden op de tekening.</p> <p>Om tot een waardering van de vindplaats te komen worden per proefsleuf voldoende sporen (waaronder paalkuilen, greppels en afvalkuilen) gecoupeerd, teneinde inzicht te krijgen in de aard, ouderdom en conservering van de sporen. Vooralsnog wordt ervan uitgegaan dat alleen selectief gecoupeerd hoeft te worden tot een maximum van circa 10% van de te documenteren sporen.</p> <p>Indien waterputten of verdiepte stalgedeeltes worden aangetroffen, dan wordt hiervan door middel van een Edelmanboor en/of guts vastgesteld hoe diep dat deze reiken. In principe worden waterputten in deze fase van het onderzoek niet gecoupeerd.'</p> <p>Het uitgraven van de proefsleuven zal laagsgewijs gebeuren onder toezicht van een ervaren KNA archeoloog.</p>
--	--

	<p>Cultuurlagen moeten steekproefsgewijs doorzocht worden op vondstmateriaal. Greppels worden in alle proefsleuven minstens één keer over voldoende breedte gecoupeerd.</p> <p>Waar mogelijk en relevant voor de onderzoeksvragen worden monsters genomen voor 14C of dendrochronologische dateringen en voor botanisch onderzoek. Indien archeozoölogische resten worden aangetroffen worden deze volledig geborgen en wordt niet volstaan met het nemen van een monster.</p> <p>Bij het aantreffen van archeologische resten die, gezien de initiële verwachting, niet verwacht werden, wordt de opdrachtgever zo spoedig mogelijk op de hoogte gesteld.</p>
Fysisch-geografisch onderzoek	In verband met het beantwoorden van de vragen die samenhangen met de natuurlijke ondergrond in het plangebied dient bij het beschrijven en interpreteren van de profielen een fysisch geograaf betrokken te zijn.
Structuren en grondsporen	<p>Sporen die deel uitmaken van structuren worden niet of slechts selectief gecoupeerd en niet afgewerkt. Indien sporen worden aangetroffen waarvan vermoed wordt dat zij tot structuren behoren, wordt getracht (zie beperkingen) het vlak uit te breiden zodat de aard en omvang van de structuur duidelijk wordt.</p> <p>Bij een gering aantal sporen/vondsten wordt het totale onderzoek in het veld afgerond door na (telefonisch) overleg met het bevoegd gezag de sporen (gedeeltelijk) af te werken.</p> <p>Indien begravingen en/of crematies worden aangetroffen dienen het bevoegd gezag, de opdrachtgever en een fysisch antropoloog te worden geraadpleegd over de te volgen strategie.</p>
Artefacten: anorganisch	<p>Bij de aanleg van de vlakken wordt gebruik gemaakt van een metaaldetector voor het opsporen van metaalvondsten.</p> <p>Bij de aanleg van het vlak wordt vondstmateriaal per stratigrafische laag, per spoor of – indien het vlakvondsten betreft - in vakken van 5 x 4 meter verzameld. Tevens dienen belangwekkende of kwetsbare vondsten op de plaats van aantreffen gefotografeerd te worden.</p> <p>Bij het couperen worden vondsten per spoor en/of spoorlaag verzameld. Uit de profielen wordt vondstmateriaal verzameld per stratigrafische eenheid.</p> <p>Er dient voldoende diagnostisch materiaal verzameld te worden om eventuele vindplaatsen te kunnen waarderen. Vondsten worden geborgen volgens de KNA 3.1.</p> <p>Metaalvondsten dienen, voor zover behoudenswaardig, geconserveerd te worden. Representatieve stukken dienen in overleg met het Provinciaal Depot voor Bodemvondsten te 's-Hertogenbosch eventueel ook gerestaureerd te worden. De behoudenswaardigheid wordt door de seniorarcheoloog in samenspraak met de bevoegde overheid vastgesteld.</p>
Artefacten: organisch	<p>Zie artefacten: anorganisch. Artefacten van organische oorsprong worden na het verzamelen zodanig verpakt dat geen achteruitgang plaats vindt en worden zo spoedig mogelijk ter conservering naar een specialist gestuurd.</p> <p>Vondsten van organisch materiaal dienen, voor zover behoudenswaardig, geconserveerd te worden. Representatieve stukken dienen in overleg met het Provinciaal Depot voor Bodemvondsten te 's-Hertogenbosch eventueel ook</p>

	gerestaureerd te worden. De behoudenswaardigheid wordt door de seniorarcheoloog in samenspraak met de bevoegde overheid vastgesteld. Er worden echter geen organische artefacten verwacht.
Paleo-ecologische resten	Uit relevante contexten worden monsters genomen voor archeo-botanisch onderzoek en voor ¹⁴ C en/of AMS dateringen. Eventuele paleo-ecologische resten worden geborgen volgens de KNA 3.1.
Evaluatie	Drie weken na afloop van het veldwerk wordt een digitaal evaluatierapport aangeboden aan de bevoegde overheid en diens adviseur. In het evaluatierapport wordt een eerste overzicht gegeven van de aangetroffen sporen, vondsten en monsters en een allesporenkaart voorzien van coördinatengrid en topografie. Het evaluatierapport dient verder om een geïnformeerde keuze te maken betreffende uitwerking, conservering en specialistisch onderzoek.
5. Uitwerking en conservering	
Analyse fysische geografie	Profielen worden uitgewerkt door een fysisch geograaf zodat inzicht wordt verkregen in de genese, stratigrafie en op de landschappelijke aspecten (bodemgesteldheid en geomorfologie) van het onderzoeksgebied.
Structuren en grondsporen	Alle verzamelde gegevens dienen te worden uitgewerkt om de omvang, de aard, de ouderdom en de fysieke kwaliteit van de vindplaats te bepalen. Alle sporen en structuren worden afgebeeld op een allesporenkaart voorzien van het landelijke coördinatengrid en topografie. Daarnaast wordt per periode een overzichtskaart gemaakt van alle sporen en structuren.
Artefacten: anorganisch	Alle vondstcategorieën dienen te worden uitgewerkt om de omvang, de aard, de ouderdom en de fysieke kwaliteit van de vindplaats te bepalen. Niet te determineren metaalklumpen of klumpen van metaaloxide die in een archeologisch context worden gevonden worden geröntgend ter screening van de inhoud.
Artefacten: organisch	Zie artefacten: anorganisch
Paleo-ecologische resten	Relevante monsters (ivm onderzoeksvragen) worden zonder meer gewaardeerd. In de offerte dient een stelpost opgenomen te worden voor de waardering van vijf paleo-ecologische monsters. Na afloop van het veldwerk en de ecologische waardering van de monsters wordt in overleg met de opdrachtgever en het bevoegd gezag bepaald welke monsters in aanmerking komen voor verdere uitwerking. Uitwerking is slechts noodzakelijk voorzover deze bijdraagt aan de beantwoording van de onderzoeksvragen en het waarden van de vindplaats.
Beeldrapportage (objecttekeningen, foto's, kaarten, e.d.)	Het rapport bevat een locatiekaart, puttenplan, sporenoverzicht, coupes van sporen, profieltekeningen en ander relevant beeldmateriaal.
Conservering geselecteerd materiaal (zie CvAK-leidraad nr. 1)	Alle voor verder onderzoek relevante vondsten dienen geconserveerd te worden en wel zodanig dat ze stabiel blijven en later nog bestudeerd kunnen worden. Aan de hand van het evaluatierapport dat drie weken na het einde van het veldwerk verschijnt, wordt in overleg met o.a. de bevoegde overheid bepaald welk materiaal in aanmerking komt voor duurzame conservering of zelfs restauratie. Alle vondsten zijn vanaf het moment van vinden eigendom van de provincie (WAMZ art. 50), tenzij zij gedaan zijn in een gemeente met een eigen erkend depot (zie ook WAMZ art. 51) dan wel van de Staat indien zij buiten het grondgebied van enige gemeente zijn gevonden. In deze gevallen valt het eigendom toe aan respectievelijk gemeente of Staat. De projectleider kan na

	de uitwerking het depot voorstellen een deel van de vondsten te selecteren voor definitieve verwijdering uit de collectie. Het is aan de beheerder van het depot hierover te beslissen. De vondsten die gedeponeed worden moeten voldoen aan de richtlijnen van het betreffende depot.
Beperkingen	Inzake conservering van vondsten en analyse en datering van monsters is voorafgaand overleg met de opdrachtgever vereist.

6. Eindproduct: rapportage en deponering	
Te leveren product	Evaluatieverslag drie weken na beëindigen veldwerk. Eindrapport conform VS05 en VS06 inclusief een advies volgens KNA 3.1 specificatie VS07 aan de bevoegde overheid voor het te volgen vervolgtraject en de "Minimumeisen Provincie Noord-Brabant t.b.v. de rapportage van archeologisch vooronderzoek in de vorm van proefsleuven" (bijlage 1). Bij het eindproduct hoort een bewijs (af te geven door de ontvangende instantie) van overdracht van vondsten en documentatie en de Archismelding, de melding bij het landelijk Centrale Informatie Systeem voor de Nederlandse archeologie. Het onderzoek wordt afgesloten na goedkeuring van het rapport door de bevoegde overheid en de opdrachtgever.
Inhoud eindrapport	Eindrapport conform VS05-07 (KNA 3.1) en de "Minimumeisen Provincie Noord-Brabant t.b.v. de rapportage van archeologisch vooronderzoek in de vorm van proefsleuven" (bijlage 1).
Versijning en oplaag eindrapport	Het rapport dient binnen twaalf weken na de afronding van het veldwerk in conceptvorm gereed te zijn. Van het eindrapport zal in eerste instantie een digitaal concept in drievoud worden geleverd aan de opdrachtgever, de bevoegde overheid en diens adviseur (het Regiobureau Breda). Na beoordeling door de bevoegde overheid en diens adviseur en het doorvoeren van eventuele aanpassingen wordt het rapport definitief gemaakt. Van het definitieve eindrapport worden analoge exemplaren ter beschikking gesteld aan: - de opdrachtgever - de gemeente - de adviseur van de bevoegde overheid (eveneens een digitaal exemplaar) - de Koninklijke Bibliotheek - de RCE - de provincie - het Archismeldpunt - het Provinciaal Depot voor Bodemvondsten - het e-Depot
Deponering	Voor aanvang van de opgraving wordt contact opgenomen met de depotbeheerder van het Provinciaal Depot voor Bodemvondsten van Noord-Brabant. Vondsten en documentatie dienen te worden aangeleverd aan het Provinciaal Depot Bodemvondsten Noord-Brabant, conform KNA 3.1 en de richtlijnen van het Provinciaal Depot Bodemvondsten zoals gedefinieerd in het document <i>Eisen ten behoeve van aanlevering van vondsten en onderzoeksdocumentatie, Provinciaal Depot Bodemvondsten Noord-Brabant</i> ". (www.erfgoedbrabant.nl/docs/aanleveringsvoorwaarden.doc) Op grond van een evaluatie tijdens de uitwerking kan, na overleg met het bevoegd gezag en de opdrachtgever, een selectie worden gemaakt van

	<p>materiaal dat voor conservering in aanmerking komt. Deze selectie kan ook in een later stadium plaatsvinden, doch alleen indien daarvoor in aanmerking komend vondstmateriaal reeds dusdanig is opgeslagen dat er sprake is van een tijdelijke opslag waaronder geen achteruitgang van de staat van het materiaal op kan treden. Gelijktijdig worden ook de digitale gegevens overgedragen aan het e-Depot volgens KNA specificatie DS05.</p>
Beperkingen	

7. Randvoorwaarden	
<p>Personele randvoorwaarden</p>	<p>Het onderzoek moet verricht worden door een door het SIKB gecertificeerd archeologisch bedrijf en conform de KNA 3.1.</p> <p>Het onderzoek moet uitgevoerd worden door een veldteam geleid door een (senior) KNA-archeoloog met ervaring in onderzoek in het dekzandlandschap van Zuid-Nederland.</p> <p>De graafwerkzaamheden worden uitgevoerd door een kraanmachinist met aantoonbare ervaring op de hier relevante gronden. De kraan is uitgevoerd met een gladde bak. De metaaldetector dient te worden gehanteerd door een persoon met ervaring op dit gebied.</p> <p>Bij het onderzoek dient een fysisch geograaf aanwezig te zijn voor de beschrijving, interpretatie en uitwerking van de profielen.</p> <p>De materiaalanalyses worden uitgevoerd door specialisten met aantoonbare ervaring op het gebied van materiële cultuur, botanische resten en/of archeozoologische resten uit de aangetroffen perioden.</p>
<p>Uitvoeringsperiode en opleveringstermijn veldwerk</p>	<p>Gelijk met het doen van de vereiste artikel 46 melding bij de RCE doet de archeologisch aannemer voorafgaand aan de start van het veldwerk melding van de aanvang van de veldwerkzaamheden bij de bevoegde overheid en diens adviseur.</p> <p>Binnen drie weken na afronding van het veldwerk zal de opdrachtgever op de hoogte worden gebracht van de voorlopige conclusies middels een evaluatierapport.</p>
<p>Uitvoeringscondities veldwerk</p>	<p>De toegankelijkheid, betredingstoestemming en het milieurapport worden door de opdrachtgever geregeld.</p> <p>De opdrachtnemer dient zich in kennis te stellen van kabels en leidingen door middel van een KLIC-melding.</p> <p>De opdrachtnemer neemt kennis van de geldende veiligheidsvoorschriften.</p>
<p>Kwaliteitsbewaking, toezicht, overleg, en evaluatie</p>	<p>Direct na afloop van het veldwerk zullen de resultaten met de opdrachtgever worden geëvalueerd. Tijdens het veldwerk zal dit alleen gebeuren indien bijzondere vondsten en/of grondsporen worden aangetroffen (zie hieronder).</p> <p>De opdrachtgever en het bevoegd gezag zullen op basis van het eindrapport de resultaten toetsen aan dit PvE.</p> <p>De senior KNA-archeoloog van het opgravingsbedrijf is verantwoordelijk voor de kwaliteit van het archeologisch onderzoek en is tevens verantwoordelijk dat dit voldoet aan de in dit PvE gestelde eisen.</p> <p>Voorafgaand aan het veldwerk wordt, liefst in het veld, met de opdrachtgever overlegd over de praktische zaken van het veldwerk.</p> <p>Indien belangwekkende zaken worden aangetroffen die niet in het PvE waren voorzien vindt overleg plaats met het bevoegd gezag en de opdrachtgever.</p> <p>Indien substantieel van het PvE afgeweken dient te worden, bijvoorbeeld bij het aantreffen van onverwachte sporen en structuren of indien een geringer deel van het onderzoeksterrein kan worden onderzocht dan dient hiervoor</p>

	<p>schriftelijk toestemming verkregen te worden van het bevoegd gezag.</p> <p>De bevoegde overheid en diens adviseur en de opdrachtgever zijn bij selectie- en evaluatiemomenten betrokken. Dit PvE dient tijdens het veldwerk op de werklocatie aanwezig te zijn.</p> <p>Het conceptrapport wordt ter goedkeuring voorgelegd aan de opdrachtgever en het bevoegd gezag. Zonodig zal het bevoegd gezag zich hierover deskundig laten adviseren. De commentaren worden verwerkt in een definitieve rapportage.</p>
Selectieprocedure tijdens het veldwerk (i.h.b. bij archeologische begeleiding)	Nvt
Uitvoeringsperiode uitwerking; opleveringstermijn (concept) eindrapport	Het basisrapport dient binnen twaalf weken na de uitvoering van het veldwerk in conceptvorm gereed te zijn. Eindrapport na goedkeuring door de opdrachtgever met een eindtermijn van drie weken na het verschijnen van het conceptrapport.
Termijn overdracht van vondsten, monsters en documentatie	<p>Binnen twee jaar na afronding van het veldwerk conform specificatie aanleveren vondsten en monsters (DS02, DS03), overeenkomstig KNA 3.1. en de richtlijnen van het Provinciaal Depot Bodemvondsten zoals gedefinieerd in het document <i>Eisen ten behoeve van aanlevering van vondsten en onderzoeksdocumentatie, Provinciaal Depot Bodemvondsten Noord-Brabant</i>".</p> <p>www.erfgoedbrabant.nl/docs/aanleveringsvoorwaarden.doc</p> <p>Gelijktijdig worden eveneens digitale gegevens overgedragen aan het e-Depot.</p>
Procedure toetsing eindproduct door bevoegd gezag	De uitvoerder overhandigt na goedkeuring van het conceptrapport aan het bevoegd gezag het eindrapport en de bewijzen van overdracht van vondsten en documentatie.

8. Wijzigingen na evaluatie	
Wijzigingen tijdens het veldwerk	<p>Indien belangwekkende zaken worden aangetroffen die niet in het PvE waren voorzien en het aantreffen van een grafveld vindt overleg plaats met het bevoegd gezag en de opdrachtgever.</p> <p>Indien substantieel van het PvE afgeweken dient te worden, bijvoorbeeld bij het aantreffen van onverwachte sporen en structuren of indien een geringer deel van het onderzoeksterrein kan worden onderzocht dan dient hiervoor schriftelijk toestemming verkregen te worden van het bevoegd gezag.</p>
Procedure van wijziging na de evaluatiefase van het veldwerk	Na afloop van het veldwerk wordt in overleg met het bevoegd gezag besloten welke monsters in aanmerking komen om gewaardeerd/gedateerd te worden.
Procedure van wijziging tijdens uitwerking en conservering	Kwetsbaar vondstmateriaal dient zodanig te worden geconserveerd dat de toestand stabiel blijft. De keuze van de te conserveren vondsten wordt door een senior KNA-archeoloog bepaald in overleg met de periode- en/of materiaalspecialist en het bevoegd gezag.

9. Literatuur en bijlagen	
Literatuur	<p>S. Nederpelt en J. Huizer, 2007. <i>Gilze, Hengelstraat/Schaapsdijk (gem. Gilze en Rijen). Een Bureauonderzoek en Inventariserend Veldonderzoek in de vorm van een verkennend booronderzoek</i>. ADC Rapport 1214.</p> <p>Nationale Onderzoeksagenda Archeologie, hoofdstuk 17: <i>De late prehistorie in Noord-, Oost- en Zuid-Nederland en het rivierengebied</i>, hoofdstuk 18: <i>De Romeinse tijd in het Midden-Nederlandse rivierengebied en het Zuid-Nederlands dekzand- en lössgebied</i> en hoofdstuk 22: <i>De Middeleeuwen en</i></p>

	Vroegmoderne tijd in Zuid-Nederland, www.NOaA.nl
Lijst van bijlagen	<p>Figuur 1: Locatie proefsleuven binnen het plangebied.</p> <p>Bijlage 1: Minimumeisen Provincie Noord-Brabant t.b.v. de rapportage van archeologisch vooronderzoek in de vorm van proefsleuven.</p>

Figuur 1: Locatie van de proefsleuven binnen het plangebied.

Bijlage 1: Minimumeisen Provincie Noord-Brabant t.b.v. de rapportage van archeologisch vooronderzoek in de vorm van PROEFSLEUVEN

Het opgravingsrapport bevat alle archeologische informatie op basis waarvan een selectiebesluit kan plaatsvinden.

Het rapport bevat in ieder geval de volgende onderdelen:

- paragraaf waarin staat vermeldt wat soort plan het betreft, welke ontwikkelingen er gaan plaatsvinden en tot welke diepte verstoring gaat plaatsvinden en in welke fase van de planprocedure het plan zich bevindt;
- overzichtskaart - met landelijke coördinaten - met begrenzingen plangebied (1:25.000);
- paragraaf met de vraagstelling en de doelstelling van het archeologisch onderzoek. De volgende vragen dienen in ieder geval beantwoordt te worden:

1. wat is de aard, omvang, kwaliteit en verloop van de archeologische sporen en sporencusters?
2. wat is de datering van de archeologische vondsten en tot welke vondsttypen of vondstcategoriën behoren zij?
3. uit welke periode dateren de sporen?
4. wat is de relatie met de omgeving?
5. wanneer zijn de archeologische sites als woonplaats in onbruik geraakt?
6. en eventueel bij aanwezigheid van enkeerdgronden, wanneer is het esdek aangelegd?

- paragraaf (verantwoording) methode en technieken;
- paragraaf eerder gedane archeologische vondsten in plangebied of nabijheid van plangebied
- overzichtskaart - met landelijke coördinaten - met locatie van de proefsleuven, waarop de hoofdstructuren van de archeologische sites herkenbaar staan aangegeven;
- kaart van het plangebied waarop 1) het areaal van de archeologische sites staan aangegeven, 2) het areaal van verstoorde bodemprofielen in het plangebied staat aangegeven en 3) het gebied staat aangegeven (inclusief reden) dat niet toegankelijk voor onderzoek was;
- de resultaten van het onderzoek dienen te worden geleverd in de vorm van een standaardrapport inclusief vlaktekeningen (zie hieronder) en profieltekeningen en inclusief vondstenlijsten (zie hieronder), sporenljsten (zie hieronder) en monsterlijsten;
- de vlaktekeningen van de proefsleuven - met landelijke coördinaten – waarop de grondsporen (uitgesplitst naar periode) herkenbaar staan afgebeeld inclusief hun nummer;
- vondstenlijst waarin per archeologisch artefact (AF) staat aangegeven 1) het spoor waarin het AF is aangetroffen, 2) de conserveringstoestand van het AF (verbrand, vorstschade, geërodeerd, etc.), 3) de determinatie, 4) de datering van het AF en 5) een beschrijving van het AF (lengte/breedte/hoogte, baksel/materiaal, versiering, bewerkingsporen, etc.). Ten overvloede merken wij op dat niet te determineren metaalklonten of klonten van metaaloxide die in een archeologisch context worden gevonden worden geröntgend ter screening van de inhoud.
- sporenljst waarin staat aangegeven 1) het soort spoor, 2) de (conserverings-)toestand van het spoor, 3) de datering van spoor en 4) en welke vondstnummers er in aanwezig zijn.
- paragraaf van vindplaatsbeschrijvingen met daarin in ieder geval de volgende thema's: de omvang en ligging, de datering, de vondstomstandigheden, de aard van de vondsten, de conservering en de diepteligging.
- een waardering van de sites volgens de KNA (zie tabel);
- paragraaf conclusies en aanbevelingen over de evt. noodzakelijke bescherming of het mogelijk vervolgonderzoek.

N.B.

- alle gebruikte afkortingen in het rapport, velden in tabellen en objecten (vlakken/lijnen/punten) in kaarten worden verklaard.
- de archeologische objecten en opgravingsdocumentatie dienen aanvullend op de KNA, conform de eisen van de het Provinciaal Depot Bodemvondsten Noord-Brabant te worden aangeleverd zoals geformuleerd in het document *Eisen ten behoeve van aanlevering van vondsten en onderzoeksdocumentatie, Provinciaal Depot Bodemvondsten Noord-Brabant* (www.erfgoedbrabant.nl/docs/aanleveringsvoorwaarden.doc). Ten overvloede merken wij op dat ook grondsporen (inclusief sloten, verdedigingslijnes, schansen, etc.) en vondsten uit de Nieuw Tijd (tot 1800) gedocumenteerd en gewaardeerd dienen te worden.

ONDERZOEKS- EN
ADVIESBUREAU

Gilze Hengelstraat/Schaapsdijk

Inventariserend veldonderzoek door middel van
proefsleuven

BAAC rapport A-10.0027

Oktober 2010

Auteur:

M. Mostert MA

Status:

Definitief

Colofon

ISSN: 1873-9350

Auteur: Mw. M. Mostert
Redactie: Drs. C. Verbeek
Veldwerk: Drs. C. Verbeek
M. Mostert, MA
Drs. N. Krekelbergh
B. Koster MA

Tekeningen: Dhr. R. Sperwer
Copyright: Provincie Noord-Brabant / BAAC bv 's-Hertogenbosch

Niets uit deze uitgave mag worden veeelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de gemeente Vught en BAAC bv 's-Hertogenbosch.

BAAC bv
Onderzoeks- en adviesbureau voor Bouwhistorie, Archeologie, Architectuur- en
Cultuurhistorie

Graaf van Solmsweg 103
5222 BS 's-Hertogenbosch
Tel.: (073) 613 62 19
Fax.: (073) 614 98 77
E-mail: denbosch@baac.nl

Postbus 2015
7420 AA Deventer
Tel.: (0570) 67 00 55
Fax.: (0570) 61 84 30
E-mail: deventer@baac.nl

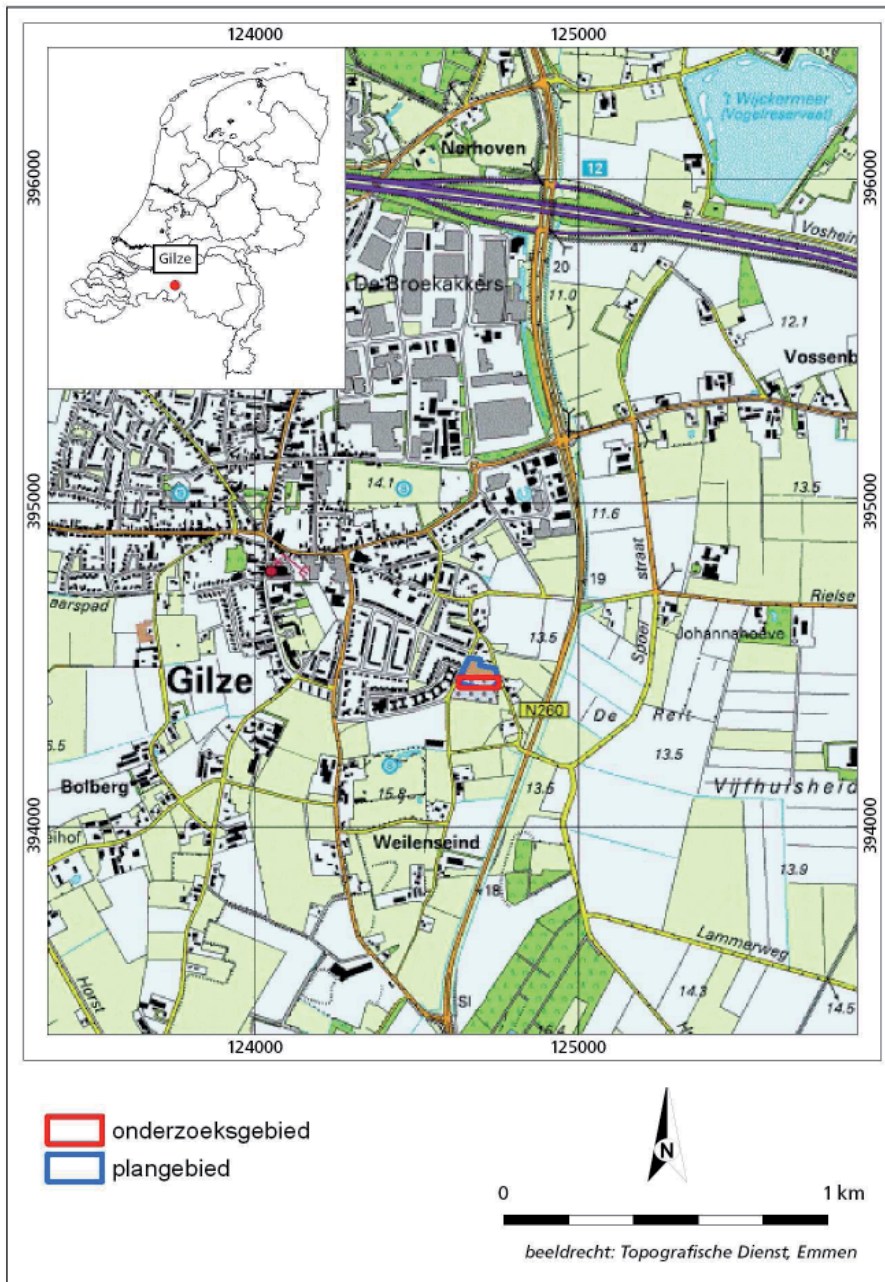
Inhoud

1	■ Inleiding	7
	1.1 Algemeen	7
	1.2 Ligging van het plangebied	7
	1.3 Administratieve gegevens	7
2	■ Achtergrond	9
	2.1 Geologische, geomorfologische en bodemkundige achtergrond	9
	2.2 Archeologische achtergrond	11
	2.3 Historische achtergrond	11
	2.4 Archeologische verwachting	12
3	■ Onderzoeksvragen	13
4	■ Werkwijze	15
5	■ Resultaten	17
	5.1 Bodemopbouw	17
	5.2 Grondsporen	19
	5.3 Vondsten	19
6	■ Synthese	23
7	■ Beantwoording van de onderzoeksvragen, waardering en aanbevelingen	27
	7.1 Beantwoording van de onderzoeksvragen	27
	7.2 Waardering	28
	7.3 Aanbevelingen	29
8	■ Samenvatting en conclusie	31
9	■ Literatuur	33

Bijlagen:

Bijlage 1: Sporenlijst

Bijlage 2: Vondstenlijst

Figuur 1.1: De ligging van het onderzoeksgebied, inzet: ligging van Gilze in Nederland.

1 Inleiding

1.1 Algemeen

Op 12 juli 2010 heeft BAAC bv in het onderzoeksgebied Hengelstraat/Schaapsdijk te Gilze, gemeente Gilze en Rijen (NB), een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven (IVO-P) uitgevoerd. Daarbij zijn ontginningssporen uit de nieuwe tijd aangetroffen.

In het onderzoeksgebied zullen in de toekomst woningen gebouwd worden. Het onderzoeksgebied heeft een oppervlakte van 7600 m².

1.2 Ligging van het plangebied

Het plangebied is gelegen aan de rand van de bebouwde kom van Gilze en wordt in het westen door de Hengelstraat en in het oosten door de Schaapsdijk begrensd (fig. 1.1).

1.3 Administratieve gegevens

Gemeente	Gilze en Rijen(NB)
Plaats	Gilze
Toponiem	Hengelstraat / Schaapsdijk
BAAC-projectcode	A-10.0027
Coördinaten	ZW: 124.629/394.449 NW: 124.665/394.521 ZO: 124.739/394.432 NO: 124.741/394.491
Kaartblad	50E
Onderzoeksmeldingsnr.	41750
Onderzoeksnr.	32444
KNA	Versie 3.1
Opdrachtgever	Goldewijk Projectontwikkeling B.V.
Bevoegde overheid	Gemeente Gilze en Rijen
Deskundige namens de Bevoegde overheid	Regiobureau Breda L. Weterings-Korthorst l.weterings@breda; 076-5294183
Uitvoerder	BAAC bv
Beheer en bewaarplaats onderzoeksdocumentatie	De documentatie bevindt zich momenteel op het kantoor van BAAC te 's-Hertogenbosch en

Complextype
Datering

zal na afronding van het onderzoek worden
overgedragen aan het provinciaal depot
Noord-Brabant.
Ontginning
Nieuwe tijd

2 Achtergrond¹

2.1 Geologische, geomorfologische en bodemkundige achtergrond

Op de geologische kaart ligt het plangebied op de Formatie van Sterkel die is afgedekt met de Formatie van Boxtel. De Formatie van Sterksel is door rivieren afgezet, dat gebeurde in het laat Pleistoceen. De Formatie van Boxtel bestaat in het plangebied uit in het Weichselien, voornamelijk door de wind, afgezet dekzand.

De geomorfologie van het plangebied betreft een dekzandplateau, al dan niet bedekt met oud bouwlanddek. Op de bodemkaart is de bodem in het plangebied gekarteerd als hoge zwarte enkeerdgronden.

Hoge zwarte enkeerdgronden² bevinden zich over het algemeen rondom oude dorpen en worden gekenmerkt door een humeuze bovengrond, het esdek, van 50 cm of dikker. Het esdek is ontstaan door eeuwenlange bemesting met potstalmest (zie fig. 2.1). Door variaties in de aard (soort plaggen, percentage minerale bestanddelen) en de hoeveelheid van de gebruikte mest, de duur van de ophoging en de oorspronkelijke ligging (nat of droog) vertoont het esdek grote verschillen in dikte, kleur, humusgehalte en textuur. Het esdek is vaak opgebouwd uit meerdere lagen. De bouwvoor (Aap-horizont), de recent geploegde laag, is meestal 20 à 30 cm dik en bestaat uit donkergrijsbruin tot zwart matig humeus zand. Daaronder bevindt zich vaak een of meerdere lagen (Aa-horizont), die over het algemeen lichter is en minder organische stof bevat. Op de overgang van het plaggendek naar de onderliggende natuurlijke ondergrond kan een lichtgrijsbruin gekleurde fossiele cultuurlaag (Ab-horizont) voorkomen van voor de introductie van de plaggenbemesting. Deze laag wordt gekenmerkt door een vuilgrijze, onnatuurlijke kleur en de aanwezigheid van scherven en is vaak sterk aangetast door latere grondbewerking of grotendeels opgenomen in het plaggendek.

Vaak is onder het esdek nog een restant van het oorspronkelijke bodemprofiel aanwezig. Indien sprake is geweest van een snelle ophoging, bijvoorbeeld als gevolg van egalisatiewerkzaamheden ten tijde van de ontginning, dan zal onder het esdek nog een intacte A-horizont aanwezig zijn van het oorspronkelijke bodemprofiel (het oude loopvlak). Deze laag onderscheidt zich door een hoger humusgehalte en een wat donkerder kleur. Door verploeging is de oorspronkelijke A-horizont echter meestal opgenomen in het esdek. Indien de oorspronkelijke bodem bestond uit een podzolbodem kunnen dieper nog een onverstoorde B- en/of BC- horizont voorkomen. Op grotere diepte gaat de B- of

1 Gebaseerd op Nederpelt en Huizer 2007.

2 De Bakker en Schelling 1989, Damoiseaux 1982.

BC-horizont over in het moedermateriaal (de C-horizont).

Uit het verkennend booronderzoek bleek dat de bodem in de boringen 3, 4 en 5 vanaf de B-horizont intact is. In boringen 1 en 2 lag de A-horizont direct op de C-horizont. In het plangebied werd geen hoge zwarte enkeerdgrond aangetroffen.

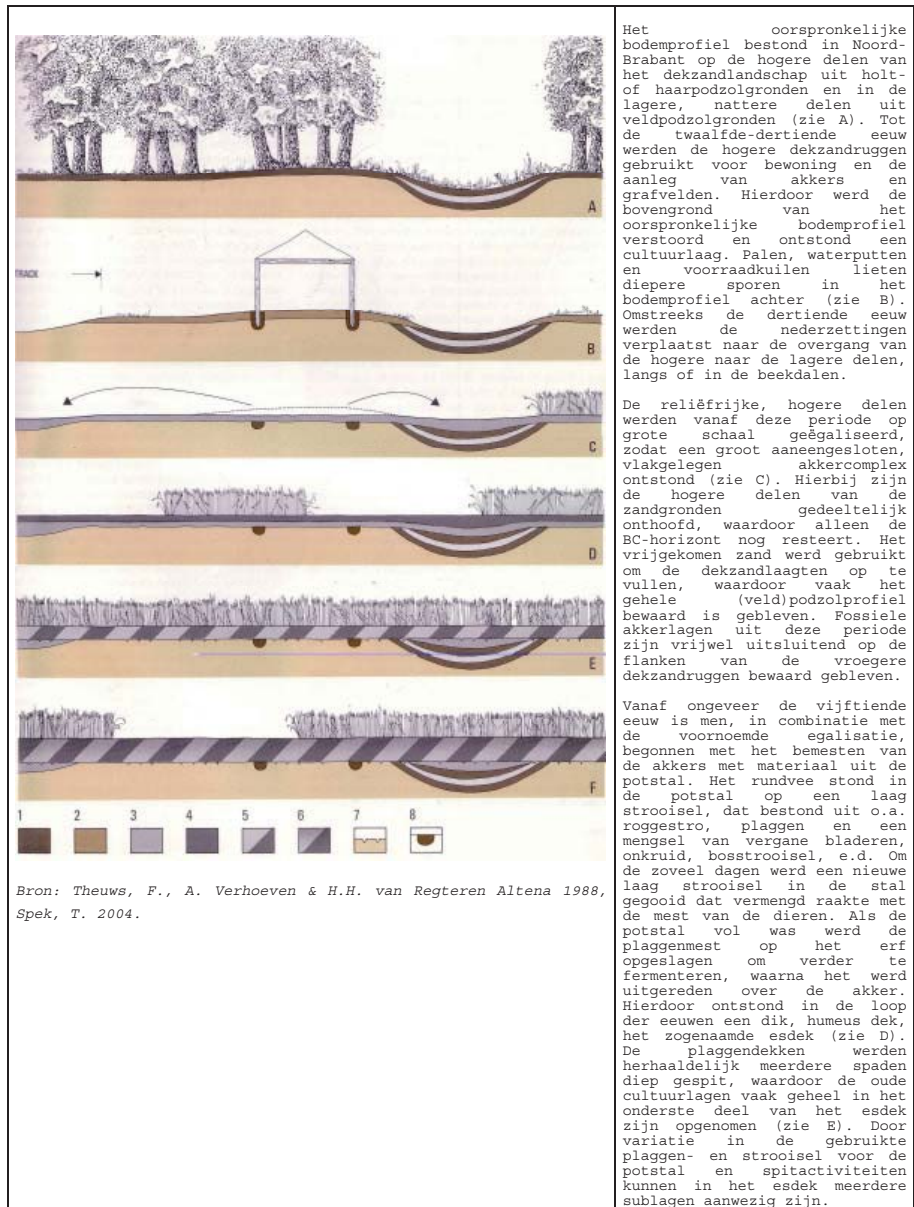

Fig. 2.1: Vorming van een esdek in archeologisch perspectief.

2.2 Archeologische achtergrond

Het plangebied heeft op de IKAW een hoge archeologische verwachtingswaarde vanwege de aanwezigheid van hoge zwarte enkeerdgronden.

Het plangebied ligt in een regio waar eerder een archeologisch bureauonderzoek is uitgevoerd ten behoeve van diverse woningbouwlocaties in de gemeente (onderzoeksmelding 12729).

Op circa 300 tot 400 m ten noorden van het plangebied is een archeologisch booronderzoek uitgevoerd (onderzoeksmelding 13473). Sommige delen van het onderzoeksgebied waren verstoord, voor het overige gedeelte werd een proefsleuvenonderzoek geadviseerd als vervolgonderzoek. Bij dit onderzoek werd keramiek en glas gevonden uit de late Middeleeuwen en Nieuwe tijd (waarnemingsnr. 403897).

Op circa 600 m ten noordwesten van het plangebied is een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd. Tijdens dit onderzoek zijn geen aanwijzingen voor archeologisch vindplaatsen aangetroffen. Er werd geen vervolgonderzoek aanbevolen (onderzoeksmelding 14681).

Op circa 900 m ten noordwesten van het plangebied is een archeologisch booronderzoek uitgevoerd. Er werden geen archeologische indicatoren aangetroffen en de bovenste meter van het plangebied bleek verstoord (onderzoeksmelding 5091).

Op circa 700 m ten noordwesten van het plangebied zijn archeologische opgravingen uitgevoerd, waaruit is gebleken dat de geschiedenis van Gilze teruggaat tot in de vroege Middeleeuwen (waarnemingnr. 37832/31264).

2.3 Historische achtergrond

De naam Gilze wordt voor het eerst genoemd in 1012-1018 als Gilisa. De herkomst is niet helemaal zeker, het zou een samenstelling kunnen zijn van gil 'scheur' met het suffix-isa 'stromend water'.

Volgens het boek "Gilze, duizend jaar 992 -1992" is het dorp nog ouder. De historie van de Gemeente Gilze en Rijen gaat verder terug dan in eerste instantie werd aangenomen.

Opgravingen in 2000 en 2001 toonden aan dat zowel in de ijzertijd als in de Merovingische tijd (6e en 7e eeuw) al nederzettingen bestonden. Ook zijn skeletten van soldaten uit het Spaanse leger ten tijde van de Tachtigjarige Oorlog opgegraven.

Volgens het minuutplan uit 1811 – 1832 bestond het plangebied uit bouwland en was in eigendom van dhr. J. van Gestel en dhr. C. en A. Fielen. Volgens de

historische kaart uit 1838 – 1857 bestond het plangebied uit bouwland en weiland.

Volgens de Bonnekaart uit 1921 bestond het plangebied uit bouwland met wetering (waterloop).

2.4 Archeologische verwachting

De archeologische verwachting binnen het onderzoeksgebied is hoog. Er kunnen archeologische waarden uit alle archeologische perioden voorkomen, maar gezien de ligging nabij de dorpskern worden voornamelijk resten uit de late middeleeuwen en nieuwe tijd verwacht.

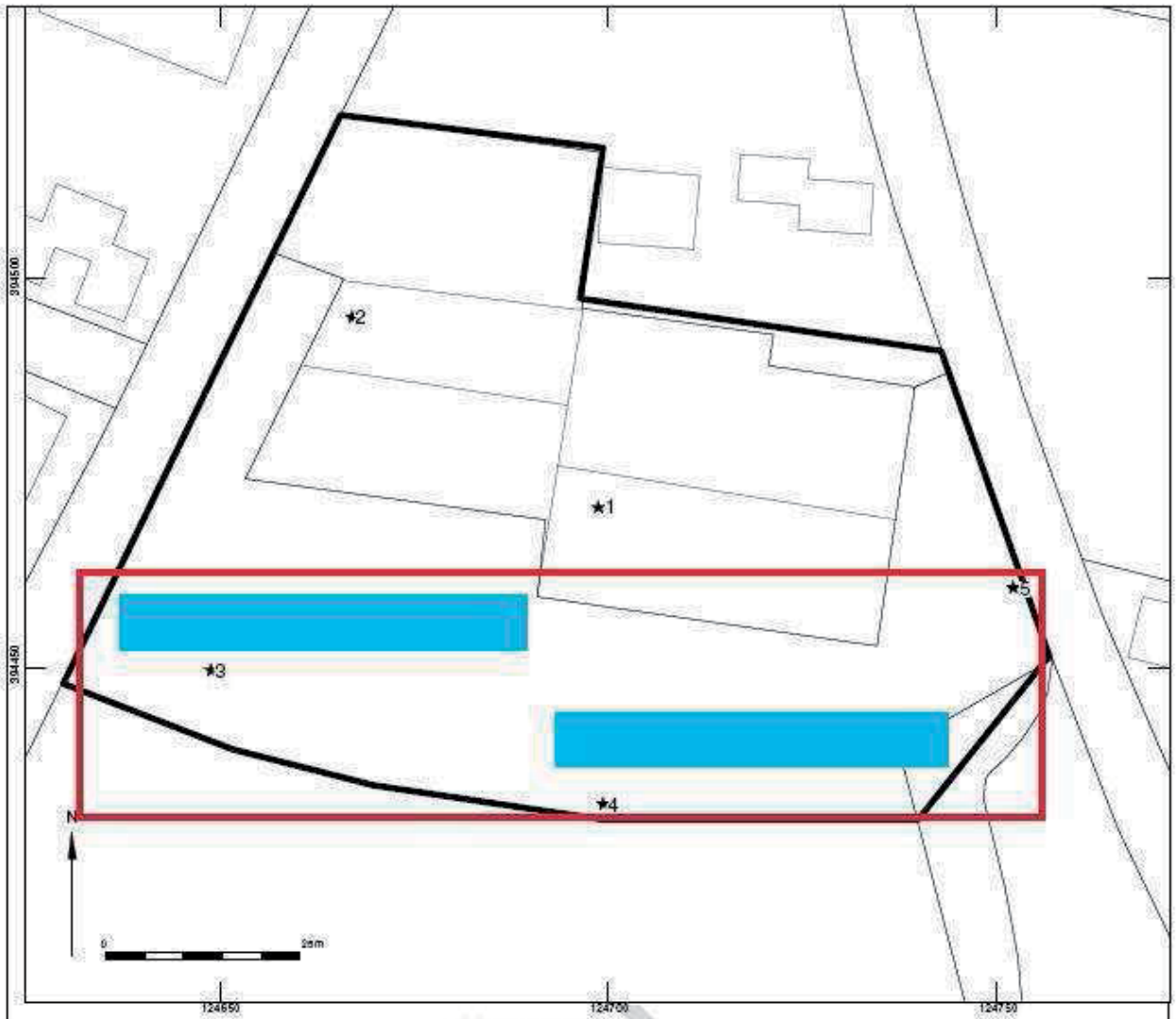

3 Onderzoeksvragen

In het Programma van Eisen³ zijn voor het IVO de volgende onderzoeksvragen opgesteld:

- Wat is de aard, omvang, kwaliteit en verloop van de archeologische sporen en sporenclusters?
- Wat is de datering van de archeologische vondsten en tot welke vondsttypen of vondstcategorieën behoren zij?
- Uit welke periode dateren de sporen?
- Wat is de relatie van de sporen met de omgeving en het oorspronkelijke natuurlijke landschap?
- Wanneer zijn de archeologische sites als woonplaats in onbruik geraakt?
- Wanneer is het plangebied in cultuur gebracht en het antropogeen dek gevormd?
- In hoeverre worden de archeologische waarden bedreigd door de toekomstige bestemming?
- Indien archeologische waarden worden bedreigd, kunnen dan beheersmaatregelen worden getroffen?

3 Kooi 2009.

Afbeelding 4.1 Geplande ligging van de proefsleuven in het onderzoeksgebied zoals opgenomen in het PvE.

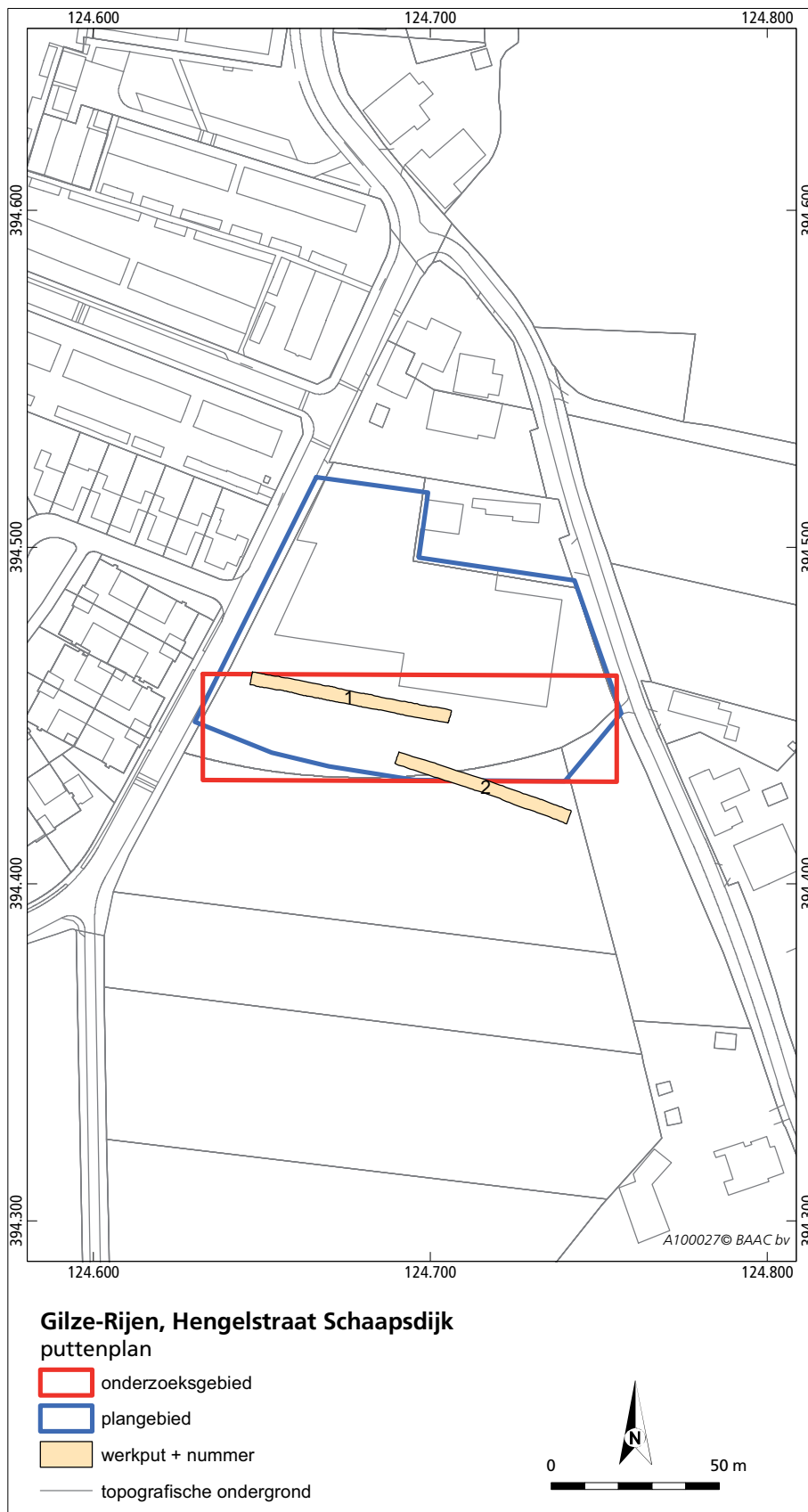

4 Werkwijze

Het veldwerk is uitgevoerd op 12 juli 2010.

In het plangebied waren twee werkputten gepland van 60 bij 4 m (fig. 4.1). De locatie van werkput 1 werd enigszins aangepast door de aanwezigheid van een waterleiding. Werkput 2 werd ingekort door de aanwezigheid van een waterleiding, struiken en een hekwerk dat de grens vormden met een naastgelegen perceel. Werkput 2 was circa 54 m lang. De werkputten zijn iets breder aangelegd om toch aan de benodigde m² te komen (fig. 4.2).

In de werkputten werd één opgravingsvlak op de top van de C-horizont aangelegd en getekend op schaal 1:50. In werkput 1 werden vijf profielkolommen en in werkput 2 drie profielkolommen gedocumenteerd en beschreven door een fysisch geograaf. Alle sporen werden gecoupeerd en getekend op schaal 1:20. Van het opgravingsvlak en het maaiveld werden NAP-maten genomen.

Afbeelding 4.2 Ligging proefsleuven in het onderzoeksgebied.

5 Resultaten

5.1 Bodemopbouw

In werkput 1 werden vijf profielkolommen afgestoken en gedocumenteerd, in werkput 2 waren dat er drie.

In werkput 1 werden vier profielkolommen van de noordelijke putwand gedocumenteerd en één van de zuidelijke. De noordelijke profielen bestonden uit een AC-profiel (fig. 5.1). De A-horizont was tussen 55 en 75 cm dik en bestond uit twee lagen. De bovenste laag, de bouwvoor, bestond uit (donker) grijsbruin, zwak tot matig humeus, matig siltig, matig fijn zand. In de westelijke deel van de werkput, in profiel 1 en 2, werd de A-horizont naar onderen toe lichter van kleur. In de profielen 3 en 4 was de bouwvoor grijsbruin van kleur en de A-horizont eronder donkergrijsbruin, zwak humeus. De A-horizont bevatte insluitsels van baksteen, houtskool en grind. De A-horizont ging direct over in de C-horizont, die grijswit was en bestond uit matig grof, zeer fijn zand met oxidatievlekken, concreties en natuursteen. De C-horizont behoort tot de Formatie van Sterksel.

Afbeelding 5.1 Profiel met een AC-profiel.

Het profiel dat van de zuidelijke profielwand is gedocumenteerd wijkt af van de hierboven beschreven profielen. In dit profiel was namelijk een podzolprofiel aanwezig. Onder een 40 tot 50 cm dikke donkergrijsbruine, zwak humeuze A-horizont was een podzolprofiel aanwezig in de vorm van een E-, B- en BC-horizont (fig. 5.2). De E-horizont was grijs van kleur en circa 15 cm dik, daaronder was een donkerbruine, sterk humeuze Bhs-horizont aanwezig en daaronder een oranje gele BC-horizont met oxidaties en ijzerconcreties. De C-horizont was grijswit, met natuurstenen, oxidaties en ijzerconcreties. De verschillende lagen van het podzolprofiel bestonden uit matig siltig, zeer fijn zand. In het oostelijke deel van het profiel was geen E-horizont aanwezig, maar een donkerbruingrijze, verrommelde laag, waarbij materiaal uit de E-horizont is opgenomen in de A-horizont.

Afbeelding 5.2 Profiel met een podzolprofiel.

In werkput 2 was de bouwvoor tussen 25 en 40 cm dik en bestond uit donkerbruingrijs, zwak siltig, matig siltig, matig fijn zand. In profiel 1 bestond de A-horizont alleen uit een bouwvoor, maar in de andere profielen was daaronder een 10 tot 20 cm dikke donkergrijsbruine, zwak humeuze A-horizont aanwezig. De totale dikte van de A-horizont bedroeg tussen 40 en 60 cm, in delen daarvan waren insluitsels aanwezig van baksteen en houtskool.

Onder de A-horizont was lichtgrijze en donkergrijs gebrokte laag aanwezig, een verspitte podzol waarbij materiaal uit de verschillende lagen van het podzolprofiel (A-, E- en B-horizont) vermengd zijn (fig. 5.3). Deze laag was tussen de 10 en 20 cm dik. In profiel was daaronder nog een 10 cm dikke donkerbruine Bhs-horizont aanwezig. De C-horizont was geel, matig siltig, zeer fijn, met oxidaties.

Afbeelding 5.3 Profiel met een verspit podzolprofiel.

Samenvattend kan gesteld worden dat er binnen het onderzoeksgebied twee soorten bodems voorkomen. In het noordelijke deel was een AC-profiel aanwezig, waarbij de gelaagde A-horizont tussen 55 en 75 cm dik was. Deze bodem kan tot de hoge zwarte enkeerdgronden gerekend worden. Ten zuiden van een oost-west georiënteerde greppel was er tussen de humeuze A-horizont en de C-horizont een (restant van) een podzolprofiel aanwezig. In het grootste deel van het onderzoeksgebied zijn de verschillende lagen van het podzolprofiel door verspitting vermengd geraakt. In enkele gevallen, zoals in profiel 5 van werkput 1, was het podzolprofiel nog intact. Deze bodems kunnen als kamppodzolbodems worden geïnterpreteerd, haarpodzolbodems die zijn afgedekt met een plaggendeck van minder dan 50 cm.

5.2 Grondsporen

In werkput 1 werden drie greppels en een kuil aangetroffen (fig. 5.4). Een spoor dat in eerste instantie als paalkuil was geïnterpreteerd bleek na couperen natuurlijk van aard. De greppels waren oost-west georiënteerd. Een ruim twee meter brede greppel bleek na couperen uit twee greppels te bestaan. De noordelijkste greppel (spoor 2) bestond uit 26 cm diepe een bruingrijs gevlekte, zwak humeuze vulling. Deze greppel oversneed de zuidelijke greppel (spoor 5) die een 30 cm diepe donkerbruingrijze, zwak humeuze vulling had. In de noordelijke greppel werd vondstmateriaal uit de nieuwe tijd aangetroffen.

Halverwege de werkput kwam vanuit de noordelijke zijde van spoor 2 een smalle greppel lopen. Deze circa 45 cm brede greppel was bruingrijs gevlekt en

6 cm diep. Aan de westelijke zijde van de werkput werd een kuil aangetroffen, spoor 1. Deze kuil lag in het verlengde van de greppel, spoor 2, en behoort mogelijk ook tot de greppel of staat in relatie daarmee. Het spoor was 26 cm diep en bestond uit een grijze, zwak humeuze vulling.

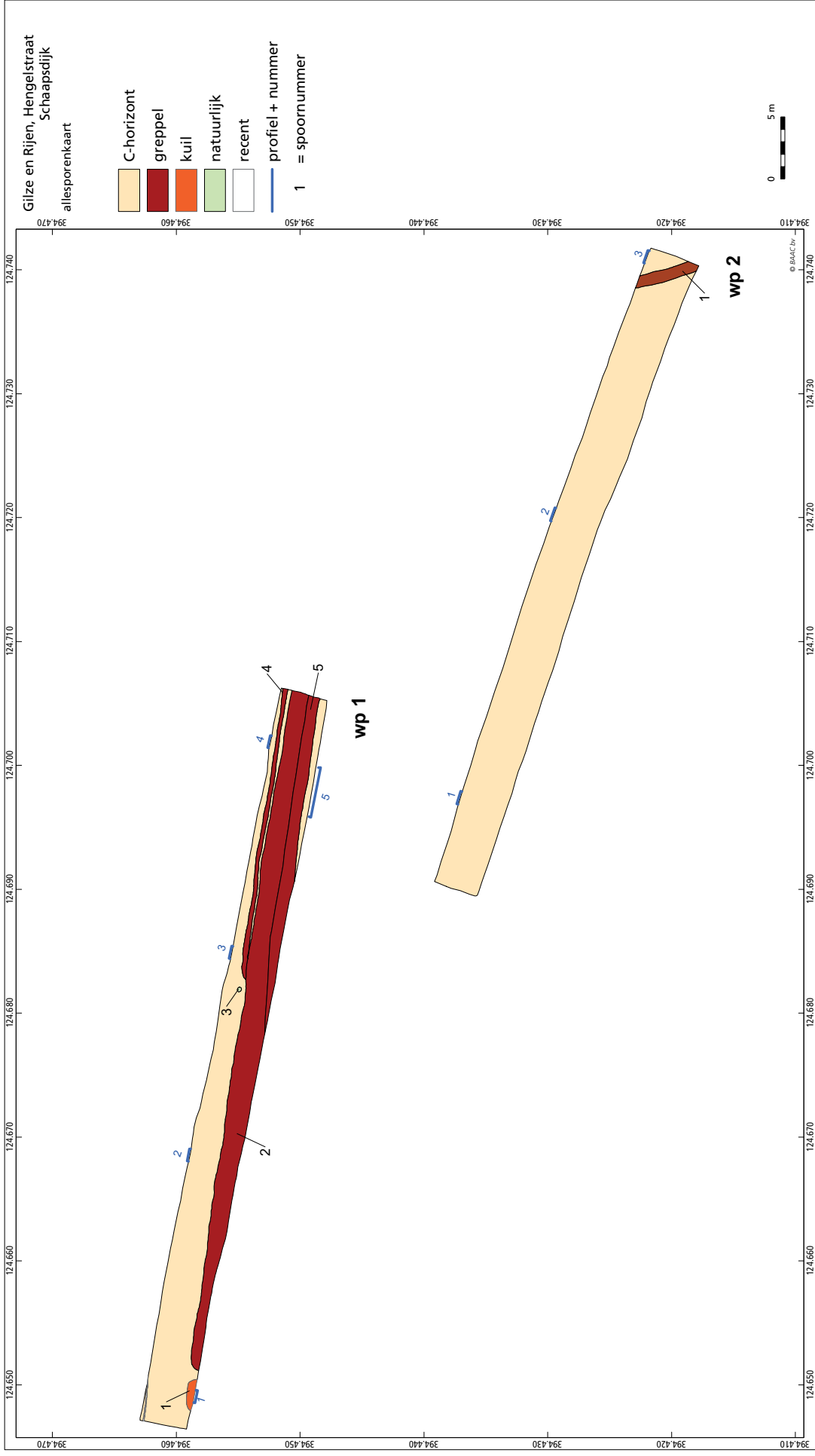
In werkput 2 was een NNW-ZZO georiënteerde greppel aanwezig. Deze greppel was maximaal 10 cm diep en bestond uit een bruingrijze, zwak humeuze vulling.

5.3 Vondsten

Er werd enkel aardewerk aangetroffen in één van de greppels (spoor 2) in werkput 1 (bijlage 2). Deze vondsten zijn gedateerd⁴ in de nieuwe tijd en bestaan uit roodbakend aardewerk met (lood)glazuur. Drie fragmenten werden gedateerd in de periode 1700-1900 (NTB-NTC) en één fragment in de periode 1600-1800 (NTA-NTB).

4 Gedetermineerd door dhr. J. van Horssen.

Afbeelding 5.4: Alle sporenkaart.

6 Synthese

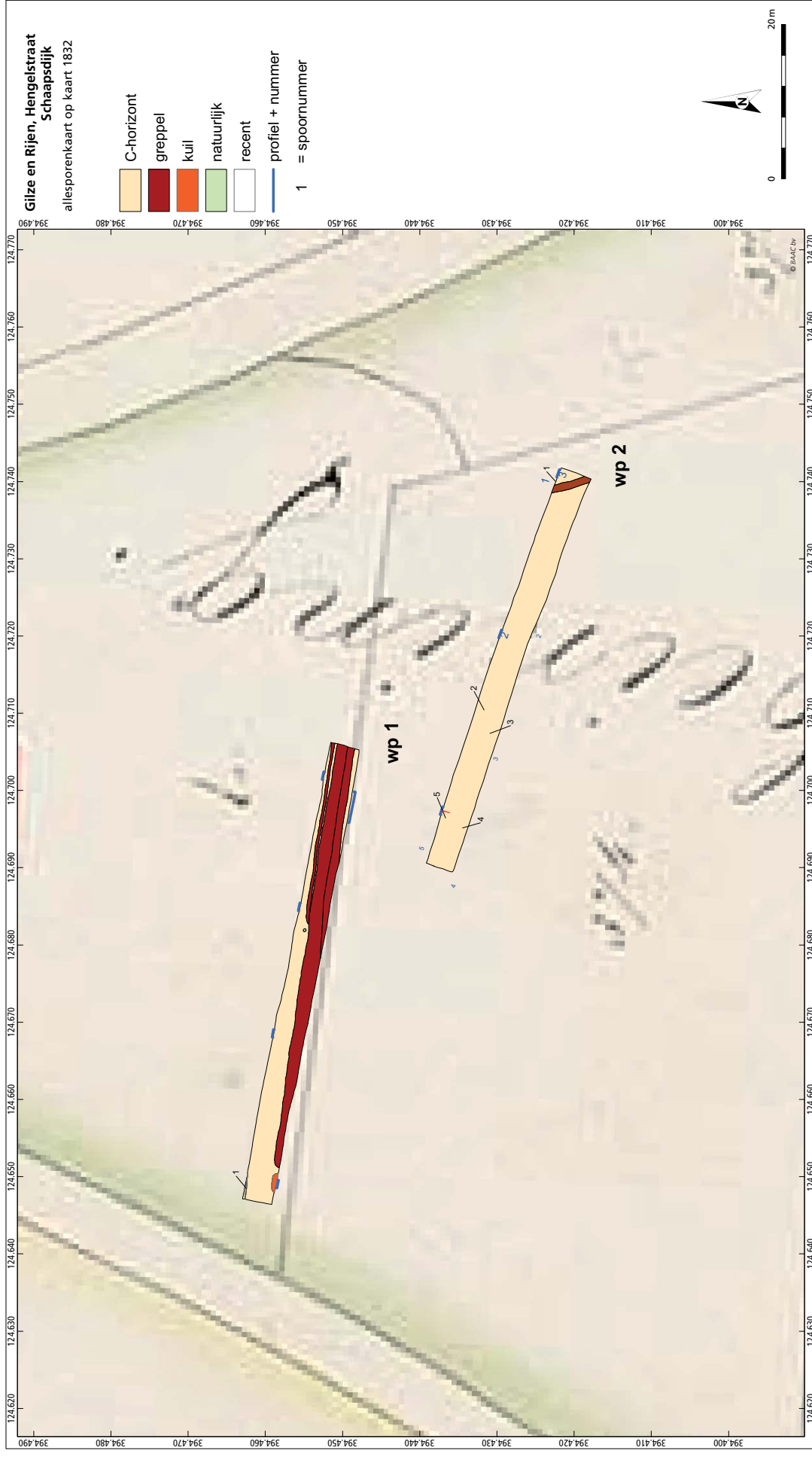
In het onderzoeksgebied werden vier greppels en een kuil aangetroffen. Aan de hand van het vondstmateriaal en de aard van de vulling van de sporen zijn deze in de nieuwe tijd te dateren. De twee greppels, spoor 2 en 5 in werkput 1, hebben vrijwel hetzelfde verloop, waarschijnlijk is de greppel naar verloop van tijd opnieuw uitgediept en is op deze manier spoor 2 ontstaan. De greppels zijn perceelsgreppels, spoor 2 en 5 komen overeen met een perceelsgrens die te zien is op het minuutplan uit begin negentiende eeuw (fig. 6.1). De percelen werden gebruikt als bouwland⁵.

Deze perceelsgreppels verdelen het onderzoeksgebied in twee delen. In het noordelijke deel waren hoge zwarte enkeergronden aanwezig en bestond de bodem uit een AC-profiel. Ten zuiden van de greppels was een restant van een podzolbodem aanwezig, die in de meeste gevallen echter verspit was. Aan de hand van deze gegevens is te concluderen dat het gebied ten noorden van de perceelsgrens eerder in cultuur is gebracht dan het zuidelijk gelegen perceel. In het noordelijke deel is het podzolprofiel geheel in de bovengrond opgenomen en is een humeuze A-horizont ontstaan door veelvuldige bemesting. In het zuidelijke deel is dit plaggendek veel minder dik en is het podzolprofiel wel voor een groot deel verspit, maar niet geheel opgenomen in de bovengrond.

Het onderzoeksgebied bestaat dus uit twee percelen met een perceelsscheiding die in de nieuwe tijd te dateren is. Het perceel ten noorden van deze grens werd eerst in gebruik genomen als bouwland en later ook het zuidelijke perceel.

⁵ Te raadplegen via www.watwaswaar.nl.

Afbeelding 6.1: Alle sporenkaart op het minuutplan uit begin negentiende eeuw.

7 Beantwoording van de onderzoeksvragen, waardering en aanbevelingen

7.1 Beantwoording van de onderzoeksvragen

- Wat is de aard, omvang, kwaliteit en verloop van de archeologische sporen en sporenclusters?

In het onderzoeksgebied werden vier greppels en een kuil aangetroffen. Drie greppels, in werkput 1, hadden een oost-westelijke oriëntatie en waren tussen 6 en 30 cm diep geconserveerd. De greppel in werkput 2 was NNW-ZZO georiënteerd en 10 cm diep. Een kuil in werkput 1 was 26 cm diep en heeft mogelijk onderdeel uitgemaakt van de greppel, spoor 2, of staat in ieder geval in relatie tot dit spoor.

De oost-west georiënteerde greppels zijn perceelsgreppels geweest waarvan de locatie overeenkomt met de perceelgrens op het minuutplan uit begin negentiende eeuw.

- Wat is de datering van de archeologische vondsten en tot welke vondsttypen of vondstcategorieën behoren zij?

Er werden in totaal vier fragmenten aardewerk aangetroffen. Dit roodbakkende aardewerk met (lood)glazuur werd gedateerd tussen 1600-1800 (NTA-NTB) en 1700-1900 (NTB-NTC).

- Uit welke periode dateren de sporen?

Aan de hand van het vondstmateriaal kon één van de greppels (spoor 2) gedateerd worden tussen 1700 en 1900 (NTB-NTC). Deze greppel oversneet een andere greppel (spoor 5), die ouder is. Alle sporen worden in de nieuwe tijd gedateerd.

- Wat is de relatie van de sporen met de omgeving en het oorspronkelijke natuurlijke landschap?

In het onderzoeksgebied werden sporen aangetroffen van de ingebruikname van het gebied en de daaropvolgende perioden. De aanwezigheid van haarpodzolgronden wijst op een hogere ligging van het gebied. In de nieuwe tijd is het gebied ontgonnen voor de landbouw, waarbij eerst het noordelijke deel en later ook het zuidelijke deel in gebruik zijn genomen. Door bemesting is een humeuze A-horizont ontstaan dat in het noordelijke deel dikker is dan in het zuidelijke deel. Volgens de voormalige eigenaar van het terrein bestaat deze bovengrond, voornamelijk in het zuidelijke deel, voornamelijk uit een recente ophoging.

Het onderzoeksgebied bevindt zich aan de rand van de bebouwde kom van Gilze en behoorde tot het landbouwgebied rondom dit dorp.

- Wanneer zijn de archeologische sites als woonplaats in onbruik geraakt?
Niet van toepassing, er werden geen bewoningssporen aangetroffen.

- Wanneer is het plangebied in cultuur gebracht en het antropogeen dek gevormd?

Er is, behalve insluitsels van baksteen en houtskool, geen vondstmateriaal aangetroffen in de A-horizont. De sporen zijn in de nieuwe tijd gedateerd en zijn gegraven bij het ontginnen van het gebied en het daaropvolgende agrarische gebruik. Aangenomen kan worden dat het onderzoekgebied in de nieuwe tijd in gebruik is genomen, waarbij het deel ten noorden van de aangetroffen perceelgreppels (spoor 2 en 5) eerst is ontgonnen en later ook het zuidelijke deel in gebruik is genomen voor de landbouw.

- In hoeverre worden de archeologische waarden bedreigd door de toekomstige bestemming?

De archeologische waarden zullen door toekomstige bodemingrepen worden bedreigd. Maar gezien de lage inhoudelijke kwaliteit van de vindplaats zal deze niet behoudenswaardig worden gewaardeerd.

- Indien archeologische waarden worden bedreigd, kunnen dan beheersmaatregelen worden getroffen?

Niet van toepassing, de vindplaats wordt niet behoudenswaardig gewaardeerd.

7.2 Waardering

Tijdens het inventariserend veldonderzoek is in het plangebied een vindplaats uit de nieuwe tijd aangetroffen die bestaat uit ontginningsssporen. Volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA, versie 3.1) dienen vindplaatsen gewaardeerd worden op de onderstaande criteria.

1. Beleving

De twee criteria die de KNA voor de belevingswaarde van een vindplaats stelt hebben vooral betrekking op zichtbare monumenten. Aangezien in het onderzoeksgebied slechts onzichtbare monumenten aanwezig zijn is op deze twee punten niet gescoord.

2. Fysieke kwaliteit

De fysieke kwaliteit van een vindplaats wordt door twee criteria bepaald: gaafheid en conservering. Op beide criteria scoort de vindplaats midden. De greppels waren duidelijk zichtbaar in het vlak en scherp afgelijnd. In het Brabants zandgebied is de conservering over het algemeen midden. Organische resten blijven alleen bewaard in een natte context, zoals een waterput. Binnen de vindplaats werd geen organisch materiaal aangetroffen, alleen aardewerkfragmenten.

3. Inhoudelijke criteria

Waardering op inhoudelijke criteria bestaat uit vier subcriteria: Zeldzaamheid, informatiewaarde, ensemblewaarde en representativiteit.

De inhoudelijke kwaliteit van de vindplaats scoort laag. De informatiewaarde van de vindplaats is beperkt. De aangetroffen greppels en kuil zijn off-site sporen die zijn ontstaan bij de ontginning van het plangebied en de agrarische activiteiten die daarop volgden.

Gilze Hengelstraat/Schaapsdijk: vindplaats nieuwe tijd		
Waarden	Criteria	Scores
Beleving	Zichtbaarheid	nee
	Herinneringswaarde	nee
Fysieke kwaliteit	Gaafheid	2 (midden)
	Conservering	2 (midden)
Inhoudelijke kwaliteit	Zeldzaamheid	1 (laag)
	Informatiewaarde	1 (laag)
	Ensemblewaarde	1 (laag)
	Representativiteit	n.v.t.

Op basis van de onderzoeksresultaten en de waardering ervan wordt de vindplaats als niet behoudenswaardig gewaardeerd.

7.3 Aanbevelingen

In het plangebied werd een vindplaats uit de nieuwe tijd aangetroffen die als niet-behoudenswaardig is gewaardeerd waardoor er geen archeologische beperkingen zijn voor de uitvoering van de civiel-technische werkzaamheden.

8

Samenvatting en conclusie

Op 12 juli 2010 heeft BAAC bv in het onderzoeksgebied Hengelstraat/Schaapsdijk te Gilze, gemeente Gilze en Rijen (NB) een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven (IVO-P) uitgevoerd.

In het onderzoeksgebied werden vier greppels en een kuil aangetroffen. Aan de hand van het vondstmateriaal en de aard van de vulling van de sporen zijn deze in de nieuwe tijd te dateren. De twee greppels, spoor 2 en 5 in werkput 1, hebben vrijwel hetzelfde verloop, waarschijnlijk is de greppel naar verloop van tijd opnieuw uitgediept en is op deze manier spoor 5 ontstaan. De greppels zijn perceelsgreppels, spoor 2 en 5 komen overeen met een perceelsgrens die te zien is op het minuutplan uit begin negentiende eeuw. De percelen werden gebruikt als bouwland.⁶

Deze perceelsgreppels verdelen het onderzoeksgebied in twee delen. In het noordelijke deel waren hoge zwarte enkeergronden aanwezig en bestond de bodem uit een AC-profiel. Ten zuiden van de greppels was een restant van een podzolbodem aanwezig, die in de meeste gevallen echter wel verspit was. Aan de hand van deze gegevens is te concluderen dat het gebied ten noorden van de perceelsgrens eerder in cultuur is gebracht dan het zuidelijk gelegen perceel. In het noordelijke deel is het podzolprofiel geheel in de bovengrond opgenomen en is een dikke A-horizont ontstaan door bemesting. In het zuidelijke deel is de A-horizont dunner en is het podzolprofiel wel voor een groot deel verspit, maar niet geheel opgenomen in de bovengrond.

Het onderzoeksgebied bestaat dus uit twee percelen met een perceelsscheiding die in de nieuwe tijd te dateren is. Het perceel ten noorden van deze grens werd eerst in gebruik genomen als bouwland en later ook het zuidelijke perceel.

De vindplaats uit de nieuwe tijd is als niet-behoudenswaardig is gewaardeerd waardoor er geen archeologische beperkingen zijn voor de uitvoering van de civiel-technische werkzaamheden.

⁶ Te raadplegen via www.watwaswaar.nl.

9 Literatuur

Bakker, H. de & J. Schelling. 1989. *Systeem van bodemclassificatie voor Nederland. De hogere niveaus*. Wageningen: Staring Centrum.

Damoiseaux, J.H. 1982. *Bodemkaart van Nederland. Schaal 1:50.000. Toelichting bij kaartblad 49 Oost Bergen op Zoom*. Wageningen: Stichting voor Bodemkartering.

Kooi, M. 2009. *Programma van Eisen. Gilze en Rijen (NB), Hengelstraat/Schaapsdijk, proefsleufonderzoek*.

Nederpelt, S, J. Huizer. 2007. *Gilze, Hengelstraat/Schaapsdijk (gem. Gilze en Rijen). Een Bureauonderzoek en Inventariserend Veldonderzoek in de vorm van een verkennend booronderzoek. ADC Rapport 1214*.

Theuws, F. , A. Verhoeven & H.H. van Regteren Altena. 1988. *Medieval Settlement at Dommelen. In: Berichten van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek. Jaargang 38, Amersfoort; ROB*.

Kaarten
ARCHIS II. Registratie- en informatiesysteem van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Te raadplegen via <http://archis2.archis.nl/archisii/html/index.html>, 07-09-2010.

Watwaswaar, te raadplegen via www.watwaswaar.nl, 07-09-2010.

Bijlagen

1 ■ Sporenlijst

2 ■ Vondstenlijst

Bijlage 1. Sporenlijst

spoor	put	vlak	diepte van het spoor	aard van spoor	structuur	vondst-nummers	datering	relaties	NAP hoogtes	opmerkingen
1	1	1	26	kuil			NT		1472	
2	1	1	26	greppel			NT	jonger dan spoor 5	1473	
3	1	1		natuurlijke verstoring			NT		1468	
4	1	1	6	greppel		1, 2	NT		1473	
5	1	1	30	greppel			NT	ouder dan spoor 2	1473	
1	2	1	10	greppel			NT		1446	

Bijlage 2. Vondstenlijst

volg nummer	werkput	verzamel-eenheid	vlak profiel	vak	spoor	aantal keramiek (KER)	soort	datering	opmerkingen vondstomstandigheden
1	1	vakvondst	vlak 1	8	2	3	roodbakkend	1700-1900	met (lood)galzuur, aanleg vlak
2	1	vakvondst	vlak 1	9	2	1	roodbakkend	1600-1800	met loodglazuur, aanleg vlak

